

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДЕЛІКТНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ НА ПРИКЛАДІ СПОРТИВНОГО КЛУБУ

Ткалич М. О. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права Запорізького національного університету

У науці цивільного права зобов'язання традиційно поділяються на дві великі групи: договірні та недоговірні (позадоговірні). Цей поділ заснований на критерії підстав виникнення зобов'язань: договірні виникають на підставі договорів (правочинів), тобто за згодою сторін, а недоговірні – на підставах, встановлених законом. Крім того, для договірних зобов'язань характерним є те, що вони оформлюють нормальний майновий обіг, а недоговірні зобов'язання опосередковують аномальні майнові відносини [1, с. 136].

Одним із важливих інститутів, що належать до групи недоговірних зобов'язань, є зобов'язання, які виникають із завдання шкоди (деліктні зобов'язання). Деліктні зобов'язання мають своїм змістом відповідальність особи, що завдала шкоду.

За загальним правилом, відповідно до ч. 1 ст. 1166 ЦК України, майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала.

Таким чином, суб'єктом деліктної відповідальності може бути визнаний будь-який учасник цивільних відносин (фізична особа, юридична особа або держава), що завдав шкоду охоронюваним правам та інтересам іншої особи.

Якщо шкоду завдано фізичною особою, то й боржником у деліктному зобов'язанні в більшості випадків буде визнано саме цю фізичну особу. Набагато складнішим є питання визнання боржником у деліктному зобов'язанні особи юридичної, адже шкоди може бути завдано не самою юридичною особою, а фізичними особами-працівниками або іншими особами, що представляють таку юридичну особу в цивільних відносинах. Зокрема, ст. 1172 ЦК України передбачає, що саме юридична особа відшкодовує шкоду, завдану третім особам її працівником або іншим представником, якщо він діяв від її імені. Проте інколи майже неможливо

встановити, чи шкоди завдано під час виконання функцій від імені юридичної особи або відносини представництва були відсутніми і фізична особа має самостійно відповідати за завдану шкоду.

Доцільність дослідження особливостей участі юридичних осіб у деліктних зобов'язаннях на прикладі саме спортивних клубів пояснюється тим, що спортивна діяльність як така, а тим більше діяльність із підготовки та проведення спортивних шоу, безпосередніми учасниками яких є спортивні клуби, має підвищений ступінь небезпеки та тісно пов'язана з відносинами, що виникають з приводу завдання та відшкодування шкоди. З урахуванням зазначеного, а також того факту, що у доктрині цивільного права проблематиці спортивних клубів як суб'єктів відповідальності присвячено вкрай мало уваги, дослідження особливостей деліктної відповідальності у цій сфері є надзвичайно актуальним.

Отже, метою даної публікації є дослідження особливостей правового регулювання деліктних відносин за участі юридичних осіб у сфері спорту, а також визначення особливостей відшкодування шкоди у спортивній діяльності.

Слід зауважити, що для вжиття заходів відповідальності до особи, що завдала шкоди, необхідно встановити наявність умов деліктної відповідальності. «...Условия деликтной ответственности – это обязательные общие требования, соблюдение которых необходимо в случае применения к правонарушителю соответствующих мер ответственности – санкций, т. е. для принуждения его к исполнению обязанности возместить вред» [2, с. 483].

Умовами деліктної відповідальності, окрім самої шкоди, прийнято вважати протиправність поведінки особи, що спричинила шкоду, причинний зв'язок між протиправною поведінкою особи та завданою шкодою, вину особи, що спричинила шкоду.

На протиправність поведінки особи, що спричинила шкоду, як на умову деліктної відповідальності Цивільний кодекс вказує шляхом встановлення правила про те, що шкода, завдана правомірними

діями, відшкодовується у випадках, встановлених законом. Відповідно, відшкодуванню підлягає шкода, завдана неправомірними діями, протиправними діями.

Протиправною визнається поведінка, яка порушує правові норми та порушує суб'єктивне право конкретної особи. Вітчизняне законодавство ґрунтується на принципі презумпції протиправності поведінки. Відповідно до цього принципу, будь-яке завдання шкоди особі або майну треба розглядати як протиправне, якщо законом не передбачено інше. З цього принципу випливає також, що на потерпілу особу не покладається обов'язок доводити протиправність поведінки особи, що завдала шкоди, оскільки вона презюмується.

Протиправна поведінка, як правило, виражається в активних діях, що спричинили втрати в майновій сфері. Наприклад, порушення встановлених правил водіння боліду спричиняє аварії, що можуть завдати майнової шкоди причетним до змагань особам. У такому разі протиправна поведінка спортсмена, внаслідок якої може бути завдано шкоди іншим спортсменам та глядачам, визнається протиправною поведінкою спортивного клубу, до складу команди якого входить спортсмен. Так, 30.07.2008 року під час перебігу гран-прі Австралії перегонів Формули-1 у результаті зіткнення між Ральфом Шумахером і Жаком Вільньовом уламки болідів розлетілися в різні боки. У результаті цього зіткнення колесом, що відірвалося від боліда Жака Вільньова, було смертельно травмовано маршала гонки Грехема Беверіджа. Крім того, невеликі поранення від уламків болідів отримали ще семеро глядачів.

Поведінка особи, що завдала шкоди, може охоплювати не тільки її активні дії, але й бездіяльність. Бездіяльність визнається протиправною, якщо особа була зобов'язана вчинити певну дію, проте не вчинила її. Наприклад, перед спортивними змаганнями уповноважена особа спортивного клубу не перевірила стан спортивної інфраструктури, внаслідок виходу з ладу якої може бути завдано шкоди, або не перевірила стан спортивного обладнання, яке вийшло з ладу під час змагань та спричинило шкоду здоров'ю спортсмена. Так, 29 травня 1985 року в Брюсселі на стадіоні «Ейзель» відбувався фінал Ліги Чемпіонів між італійським «Ювентусом» та англійським «Ліверпулем». Внаслідок бійки декількох тисяч англійських та італійських футбольних фанатів загороджувальна сітка не витримала та рухнула. Декілька перших рядів людей впали на поле. Внаслідок цієї трагедії загинуло 39 осіб, десятки було травмовано. Однією з причин трагедії був неналежний стан стадіону, який було побудовано ще 1930 року. У даному випадку до настання шкідли-

вих наслідків призвела, зокрема, протиправна поведінка керівництва спортивного клубу-власника стадіону, що виражалася у невиконанні ним обов'язку щодо належної підготовки стадіону до спортивного заходу.

Ще однією умовою деліктної відповідальності є причинний зв'язок між діянням особи та шкідливими наслідками. У науці цивільного права співіснують безліч теорій причинного зв'язку. На погляд Є. О. Суханова, «при рассмотрении конкретных дел о возмещении вреда, когда решение вопроса о юридически значимой причинной связи вызывает затруднения, необходимо исходить из того, что данный результат (повреждение или уничтожение имущества, причинение увечья человеку и т. п.) почти всегда является следствием ряда неравноценных по своему значению обстоятельств – условий. Задача заключается в том, чтобы выделить среди них главное, решающее, основное обстоятельство, которое и должно быть признано причиной» [3, с. 490].

Умова причинного зв'язку часто має ключове значення для притягнення юридичної особи до цивільної відповідальності або, принаймні, для визначення розміру відшкодування. Так, інколи причиною завдання шкоди спортсмену або вболівальнику є дії саме цих осіб, а не протиправна поведінка представників спортивного клубу. Так, чи буде нести відповідальність спортивний клуб, якщо завдано шкоди вболівальникам, які побилися на стадіоні під час проведення спортивного змагання? Видається, що спортивний клуб у даному випадку може відповідати лише за неналежну організацію заходів безпеки на стадіоні, відповідно й розмір відшкодування вказаним вище особам може бути зменшений.

Ще однією умовою деліктної відповідальності є вина. Протягом довгого часу в науці цивільного права панувало уявлення про вину як психічне ставлення особи до своєї поведінки у вигляді умислу або необережності. Елементами вини визнавалися прямий та непрямий умисел, груба та проста необережність. Зазначена концепція була запозичена з кримінального права.

Як було зазначено раніше, вина працівника юридичної особи і є виною самої юридичної особи. «...Деятельность юридических лиц и выражается соответственно в действиях их руководителей, а также рабочих, служащих либо членов и работников. Поэтому и вред, вызванный такими действиями, считается причиненным самим юридическим лицом. Следовательно, для ответственности юридического лица необходимо, чтобы наступивший вред находился в причинной связи с противоправными и виновными действиями его работников, или, ина-

ми, не констатують у жодному разі нечесних намірів або грубості, що суперечать духу спорту;

- просте порушення правил гри в такому виді спорту, де дії є швидкими, а небезпека очевидна через швидкість польоту м'яча, і тому воно не доводить наявності винної дії, що покладає відповідальність на Б.

На підставі викладеного вважаємо за доцільне в Законі України «Про фізичну культуру та спорт» передбачити таку норму: «1. Не підлягає відшкодуванню шкода, завдана ненавмисно одним спортсменом іншому під час підготовки до спортивних змагань та безпосередньо під час участі у змаганнях, а також умисна шкода, завдана спортсмену з врахуванням його заздалегідь отриманої добровільної згоди іншим спортсменом під час підготовки до спортивних змагань або безпосередньо під час проведення спортивних змагань. У встановлених випадках особа, що завдала такої шкоди, не підлягає, зокрема, адміністративній та кримінальній відповідальності.

2. Умисна шкода, спричинена грубим порушенням спортивних правил, завдана одним спортсменом іншому під час підготовки до спортивних змагань та безпосередньо під час участі у змаганнях, відшкодовується на загальних підставах».

Існують випадки, коли особа звільняється від обов'язку відшкодувати шкоду. Так, ст. 1193 ЦК України передбачає, що не відшкодовується шкода, завдана потерпілому внаслідок його умислу, натомість за наявності грубої необережності потерпілої особи розмір відшкодування винної особи зменшується залежно від ступеня вини потерпілої особи.

Щодо розміру відповідальності потерпілої особи, то він може різнитися в кожному індивідуальному випадку залежно від ступеня грубої необережності. Так, О. С. Юффе стверджував: «...Придяк к выводу о необходимости уменьшить объем ответственности, отнюдь не обязательно сокращать его ровно наполовину, как нередко поступают судебнo-арбитражные органы. Все зависит от конкретно сложившихся обстоятельств, оценив которые суд или арбитраж вправе возложить на причинителя обязанность по возмещению не обязательно 50 %, а любой, большей или меньшей, части наступивших вредных последствий... Не устанавливая точной «дозировки» ответственности при смешанной вине, закон и предлагает судебнo-арбитражным органам, ориентируясь главным образом на степень виновности, решать вопрос самостоятельно в соответствии с индивидуальными особенностями данного случая» [5, с. 827].

У певних ситуаціях для застосування відповідальності за спричинену шкоду необхідними умо-

вами визнаються лише протиправна діяльність та причинний зв'язок між нею та негативними наслідками. Йдеться про відшкодування шкоди без вини, завданої джерелом підвищеної небезпеки. Стаття 1187 ЦК України передбачає, що джерелом підвищеної небезпеки є діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів та обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- і вогненебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак та собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб.

Шкода, завдана джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовується особою, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди тощо) володіє транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку.

Так, у випадку аварії боліда та завдання шкоди здоров'ю третім особам обов'язок з відшкодування шкоди буде у спортивного клубу, що є власником транспортного засобу.

У випадку, якщо особа неправомірно заволоділа транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом і завдала шкоди діяльністю внаслідок його використання, зберігання або утримання, вона сама зобов'язана відшкодувати шкоду на загальних підставах.

Тож, якщо спортсмен брав участь у змаганнях з використанням транспортного засобу або механізму, що належать спортивному клубу, але без згоди спортивного клубу, то він самостійно буде нести відповідальність у разі завдання шкоди третім особам.

Якщо неправомірно заволодінню іншою особою транспортним засобом, механізмом, іншим об'єктом сприяла недбалість її власника (володільця), шкода, завдана діяльністю щодо його використання, зберігання або утримання, відшкодовується ними спільно, у частці, яка визначається за рішенням суду з урахуванням обставин, що мають істотне значення.

Особа, яка здійснює діяльність, що є джерелом підвищеної небезпеки, відповідає за завдану шкоду, якщо вона не доведе, що шкоди було завдано внаслідок непереборної сили або умислу потерпілого.

Так, якщо хтось із присутніх глядачів захоче вчинити самогубство та навмисно вийде на трасу, де відбувається автомобільна гонка, відповідний спортивний клуб не буде нести відповідальності за спричинену такій особі шкоду.

